

Mustafa
Çəmənli

(əvvəli ötən şənbə saylarımızda)

Məmməd Aslan dilimizi, xalq adət-ənənəmizi incəliyinə qədər bilirdi. O, geniş anlamda türkçüydü. Biz azəri türklərini türk xalqının Yunus İmrəsi, Aşıq Veysəli ilə ilk tanış edənlərdən idi. "Türk xalq şeirlərindən seçmələr", "Yunus İmrə, Aşıq Veysel. İki zirvə" kitablarına toplanmış şeirləri dilimizə uyğunlaşdırıb çap etdirən də Məmməd Aslan olmuşdu. Məmməd Aslanın sovet dövründə Türkiyə Respublikasına səfər etmək də qismət olmuşdu. Bu səfərin nəticəsi olaraq Məmməd Aslan 1985-ci ildə "İşıq" nəşriyyatında "Ərzurumun gədiyinə varanda" xatirələr kitabını böyük tirajla çap etdirdi.

Respublikamız müstəqillik əldə etdikdən sonra Məmməd Aslan Milli televiziya-yamızın "Ekran-efir" qəzetinin baş redaktoru vəzifəsində çalışdı və bu qəzetin, necə deyirlər, sifətini dəyişdi. Verilişlərin təqdimatında, annotasiyaların yazılışında çağdaşlıq açıq-aşkar hiss olunmağa başladı. Qəzetin tirajı fantastik həddə artdı. Həftəlik "Ekran-efir" qəzetini hamımız alırdıq. Qəzetin 13 oktyabr 1997-ci il sayını alıb vərəqləyəndə üzümə təbəssüm qondu, gördüm ki, köhnə iş yoldaşım, dostum Məmməd Aslan məni unutmayıb, 50 illiyimlə bağlı "Qələmin yaşı" adlı bir esse çap etdirib. Məmməd müəllimin o essəsindən kiçik bir parçanı burada xatırlatmaq istəyirəm: "Nasir var ki, yaş nə qədər irəliləsə belə, qələmi eyni "yaş" mərtəbəsində qalır. Bu qələm sahibi eləcə axına düşür, yazıçı ömrünü birtəhər başa vurur.

Mustafa Çəmənli yaş qədəmlərini keçdikcə, qələmi də püxtəliyi cəhətdən oxucuların nəzərində yaşa dolmaqda, dəsti-xətti ilə seçilməkdədir.

Bu gün ciddi romanlar, ciddi povestlər və hekayələr müəllifi Mustafa Çəmənlinin 50 yaşı tamam olduğu bir zamanda onun müqəddir qələminin yaşı özündən daha üstün bir yaş səviyyəsini göstərir. Müəllif əlinə qələm aldığı gündən bəri xalqın, millətin taleyi ilə bağlı mövzulara müraciət etmiş, epoxal dövrləri əhatə edən maraqlı sənət əsərləri ortaya qoya bilmişdir. Onun ilk geniş oxucu marağını qazanmış "Xallı gürzə" romanı Qarabağ xanlığının keşməkeşli bir zamanının güz-güsdür..."

Qəzetin birinci səhifəsində yer tutmuş bu böyük esse-annotasiyadan bəlli olur ki, mənim haqqımda radio verilişi hazırlanmışdır. Doğrusu, 13 oktyabr, saat 19.05-də efirdə səsləndirilmiş bu verilişə qulaq asıb-asmadığımı indi xatırlaya bilmirəm. Ancaq düşünürəm ki, dünyada səni sənəndən xəbərsiz yad edərlərsə, bundan gözəl nə ola bilər? İndi mən də Məmməd Aslanı xoş xatirələrlə yad edib ona Allahdan rəhmət diləyirəm.

Ədəbiyyat, sənət aləmində elə adamlar olub ki, özləri bədii yaradıcılıqla məşğul olmasalar belə, yaradıcı mühitə təsirləri olubdur. Yəqin ki, vaxtilə "Ulduz" jurnalında çalışan Vidadi Məmmədovun bu sahədəki gözəgörünməz xidmətini, təsirini onu tanıyanlar, dostluq edənlər heç zaman dana bilməzlər. Mən Eldar Quliyevi də bu qəbildən olan insanlardan biri kimi xatırlayıram. Eldar Quliyev Yazıçı-

NƏŞRİYYATLARDA KEÇƏN ÖMRÜM

(Xatirələr)

etməyə cəsarət göstərmirdi. Bu cəhət əsasən ədəbiyyatın böyüklüyünü dərk etməkdən irəli gəlirdi.

Bütün bu müsbət keyfiyyətlərinə görə nəşriyyatımızda çalışan, hər hansı ədəbi mətn haqqında səmimi və güzəştisiz fikir söylədiklərinə görə tərcüməçi Natiq Səfərova və Eldar Quliyevə böyük hörmət vardı. Əlbəttə, belələrini heç də hamı birmənalı qarşılamır, onları yaxınına buraxmamağa çalışır. Amma ataların yaxşı bir sözü var. Deyir, səni güldürənin yox, ağladanın yanında otur.

Əvvəldə dediyim kimi, həyat məni vadar edirdi ki, respublika radiosuna ədəbi verilişlər yazım. Sözsüz ki, bu verilişlərin əvəzinə çoxlu hekayələr, povestlər yazıb bilirdim, amma onları vaxtılı-vaxtında, ist-i-isti çap etdirmək elə də asan deyildi. Ədəbi orqanların sayı az, arxa duracaq,

Aqşin Babayev

yol göstərəcək "dayı" da yox, di gəl yaşa. Yaşamaq üçün çarpışmaq lazımdı. Arxadan dördnala çapan "ehtiyac atının" nəfəsi boynumun ardını qarsırdı, içimdə qımıldanan, qonşu qız kimi çəpərdən boylanıb çəkilən hekayələr, povestlər piltəsi çəkilmiş lampa kimi işığı öləziyirdi, yadlaşımın dolaylarında itib-batırdı. Qəlbimi təəssüf hissi bürüyürdü. Bu halımı Füzulinin bir beyti ilə ifadə etmək istərdim:

Ahim başım üstə çadır qurdu, Füzuli, Ta söyləyələr çərx ilə kaşanəsi birdir.

İndi bu cür hiss və duyğularla yaşadığım günlər, aylar çox-çox arxada qalıb. O zamanlar yazdığım verilişlər vaxtaşırı radioda səsləndirilirdi. Qulaq asanlar zəng edir, fikir söyləyirlər, mən də təsəlli tapıram ki, günümü boş keçirməmişəm. Düşünürəm ki, çəkilən hər bir zəhmətin öz bəhrəsi var. Ustad Nizami Gəncəvi yaxşı deyib:

Dünyanın belə bir qaydası var, Bal tutan barmağı arılar sancır.

1985-ci ildə Üzeyir bəy Hacıbəylinin 100 illik yubileyi keçirilirdi. Adətım üzrə radionun musiqi şöbəsinə getmişdim. Dedilər, nə yaxşı gəlmisən, Aqşin müəllim səni görmək istəyir. Yazıçı-dramaturq Aqşin Babayev Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri Komitəsinin radio üzrə sədr müaviniydi. Bəstəkar Adil Gəray və tarzən Kamil Əhmədov haqqındakı musiqili verilişlərini onun təklifi ilə yazmışdım. Nəssə, Aqşin Babayevin qəbuluna getdim. Əhvallaşandan sonra onun beş makina qrankasını mənə verdi. Adını çəkmək istəmədiyim bir rejissorun

radiopyesi idi.

Aqşin müəllim dedi:

- Bu yazı haqqında fikrini bilmək istəyirəm.

Qarşımdakı makina qrankalarını vərəqləyib baxdım, Üzeyir bəyin həyatının ayrı-ayrı anlarını əks etdirən tanış parçalardı. Fikrimi bildirdim:

- Aqşin müəllim, bu Üzeyir bəy haqda pyes deyil, kompozisiyadır.

- Mən də o fikirdəyəm, - deyə Aqşin müəllim məni Üzeyir bəylə bağlı söhbətə çəkdi. Mən o anda hələ onun niyyətini bilmirdim. Buna görə də çox sevdiyim dahi bəstəkar barədə vurğunluqla danışmışdım. Gözlənilmədən Aqşin müəllim dedi:

- Mustafa, sənə iki həftə vaxt verirəm, Üzeyir bəy haqda qəşəng bir radiopyes yazıb gətirərsən.

- Aqşin müəllim, qorxuram çatdırı bilməyəm

- Çatdırarsan...

Sağollaşmış Aqşin Babayevin kabinetindən çıxdım. Həzrəti Əli deyib ki, kişi vəd verəndək azaddır. Vəd vermə, vermənsə, yerinə yetir. Hər şey söhbət zamanı asan həll olunur, elə ki, yazı stolunun arxasına keçirsən, bilmirsən hardan başlayasan, harda qurtarasan.

Haftənin dördüncü günüydü. İşə qayıdıb mənə olan təklifi Eldar Quliyevə söylədim. O da - yaz də, - dedi, - qonorar almaq istəmirsən? Etiraf edirəm ki, o zaman radiopyes üçün kifayət qədər yaxşı qonorar verirdilər. Nə gizlədək, ilhamı bunun da təsiri var. Eldara dedim ki, qar-daş, bu pyesi çatdırmağın birçə yolu var.

- Nədi?

- Vaxt çox azdı, mən sabah "xəstələ-nəcəm" (Sovet dövründə belə "xəstələnmələr" olurdu), ondan sonra da istirahət günündü. Əgər yazdığımı oxusam, məsələ qəlizləşəcək, vasvasılıq eliyəcəm, iş ləngiyəcəm, ona görə də xahiş edirəm yazacağım pyesin redaktoru olasan.

- Yaxşı, - deyə Eldar razılaşdı.

Gənclik enerjisi işini gördü, üç günə pyesi bitirib Eldara verdim. O redaktə edəndən sonra makinaya verib yazdırdım. Sonra pyesi aparıb musiqi şöbəsinə verdim. Onlar da pyesin dəyəridən tam əmin olmaq üçün Aqşin müəllimin məsləhəti ilə mərhum jurnalist, Ədəbi dram verilişləri şöbəsinin müdiri Mailə Muradxanlıya verərlər ki, mətni oxusun. Mailə xanımın da fikri müsbət oldu. Rejissor İsmayıl Xudaverdiyev pyesi səsləndirmək üçün səhnə ustalarımızdan Səməndər Rzayevi, Məhluqə Sadiqovanı, Hamlet Xanızadəni, Kamal Xudaverdiyevi və Fudad Poladovu radioya dəvət etmişdi. Üzeyir bəyi Səməndər Rzayev, Məleykə xanımı isə Məhluqə Sadiqova səsləndirirdi. Hamlet Xanızadə Üzeyir bəyin əleyhdarlarının ümumiləşmiş obrazı olan SƏSi canlandırır. Onun SƏSini daha dramatik səslənsin deyə Səsyazma studiyasında yazdırırdılar. Studiya iş yerimə yaxın olduğundan ora gedib bu yazılışı izlədim. Hamlet Xanızadə yazılış otağından çıxanda gülümşəyərək əlimi sıxdı:

- Mənim üçün çox maraqlı obrazdı, - dedi. Ona təşəkkür etdim. Belə dar məcəldə yazdığım "Yaddaşın işığında" radiopyesini 1985-ci il 6 oktyabrda saat 10:15 dəqiqədə efirdə səsləndi. Bu pyes indi də radionun fondunda saxlanılır və hərdən səsləndirilir.

Həmənlə ildə bizim şöbədə həm də Üzeyir Hacıbəyovun "Seçilmiş əsərləri" nəşrə hazırlanırdı.

(ardı gələn şənbə sayımızda)